

Opetushallituksen tiedote 81/2000, 18.10.2000

HUUMETESTEJÄ KOSKEVA MUISTIO KOULUILLE JA OPPILAITOKSILLE

Nuorten päihteidenkäyttö on varhaistunut ja lisääntynyt. Suomalaisten nuorten yleisin päihde on edelleen alkoholi, mutta huumausaineiden, etenkin kannabiksen ja ekstaasin, käyttö on lisääntynyt. Päihteiden käyttöön liittyvät käyttökulttuurin muutokset edellyttävät aiempaa monipuolisempia työmalleja ennaltaehkäisevään työhön sekä varhaiseen tunnistamiseen ja puuttumiseen.

Koululait määrittelevät oikeuden turvalliseen opiskeluympäristöön (Perusopetuslaki 628/98, 29§, Lukiolaki 629/98, 21§, Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/98, 28§): "Opetukseen osallistuvalla/opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön". Tämä edellyttää myös ehkäisevän päihdetyön kehittämistä koulu yhteisössä. Tavoitteena on turvata kaikkien koulu yhteisön jäsenten oikeus ympäristöön, jossa ei esiinny päihteiden tarjontaa tai päihteiden vaikutuksen alaisena toimivia.

Oppilaitoksissa on kaivattu tukea erityisesti huumeiden käytön varhaiseen tunnistamiseen. Tässä yhteydessä myös kiinnostus huumetestien aiempaa laajempaan käyttöön osana varhaista tunnistamista on tullut ajankohtaiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa.

Huumausaineiden esiintymistä ja pitoisuuksia virtsa-, sylki- tai verinäytteestä voidaan tutkia ns. pikatestillä ja varsinaisilla laboratoriotutkimuksilla.

Huumausaineiden luotettavaan määrittämiseen tarvitaan sopivia laboratoriolaitteita, joita ei ole kaikkialla käytettävissä. Kun puhutaan huumetestistä kouluissa ja oppilaitoksissa, käytännössä tarkoitetaan pikatestejä.

Kun terveydenhuollon ammattilaisella, esim. lääkärillä tai terveydenhoitajalla on potilaasta saatujen tietojen mukaan perusteltu syy selvittää mahdollista opiskelijan huumeiden käyttöä, kutsutaan huumeiden käytön selvittämistä kliiniseksi tutkimukseksi. Huumetestit on tällöin osa laajempaa jatkotutkimusten, hoidon tarpeen ja tarvittavan hoidon arviointia ja määrittelyä.

Huumeseulonta tarkoittaa huume pikatestien tekemistä yhdelle henkilölle ilman

ennakkotietoja kyseisen henkilön mahdollisesta huumeiden käytöstä. Vastaavasti huumeeseulonta joukkoseulontana tarkoittaa huumeepikatestien tekemistä laajemmalle ryhmälle ilman ennakkotietoja kyseisen henkilöiden mahdollisesta huumeiden käytöstä. Seulontatuloksen ollessa positiivinen, henkilö kutsutaan jatkotutkimuksiin tulosten varmistamiseksi ja jatkotoimenpiteitä varten.

Huumeetestejä tehtäessä on otettava huomioon perustuslaissa (731/99) turvatut yksilön perusoikeudet, kuten henkilön vapaus, koskemattomuus ja yksityiselämän suoja. Opetustoimen lainsäädäntöön ei sisälly erityisiä huumeetestejä koskevia säännöksiä. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kahdessa tämän vuoden kesäkuussa kanteluun antamassaan päätöksessä (Dnro 2413/4/99, peruskoulu, Dnro 1097/4/98, ammatillinen oppilaitos) katsonut, että oppilaitoksissa suoritettuja huumeetestejä voidaan pitää hyväksyttävänä vain sikäli kuin:

"Oppilas/opiskelija itse on testin tarkoituksesta ja vapaaehtoisuudesta informoitu antanut testin toteutumiseen omalta kohdaltaan nimenomaisen suostumuksen. Edellytyksenä on, että alaikäinen oppilas kykenee arvostelemaan antamansa suostumuksen merkityksen. "

Todellista vapaaehtoisuutta arvioitaessa merkitystä on myös esimerkiksi tilanteella ja tilalla, jossa suostumusta pyydetään. Esim. muiden opiskelijoiden läsnäolo voi vaikuttaa henkilön haluun suostua testiin tai kieltäytyä testistä. Suostumus tulee lisäksi antaa tiettyyn, yksittäiseen, yksilöityyn testiin jonka tarkoituksesta henkilön tulee olla tietoinen. Apulaisoikeuskansleri on päätöksessään 4.10.2000 (8/50/00) todennut, että "suostumus ei voi oppilasta sitovasti perustua aiemmin tehtyyn sopimukseen, vaan oppilaalla on oltava oikeus päättää testiin osallistumisesta kunkin kerran osalta erikseen".

"Testien suorittaminen edellyttää kuitenkin myös, testitulosten oikeellisuudesta varmistetaan huolellisesti, testit suoritetaan asianmukaisesti terveydenhuollon ammattihenkilöstön toimesta, henkilötietojen käsittely tapahtuu tarkoin henkilötietolain edellyttämällä tavalla ja että positiivisen testituloksen seurauksena oppilas/opiskelija saa tarvittaessa hoitoa."

Testistä kieltäytymisestä ei ole kielteisiä seurauksia oppilaalle/opiskelijalle.

Huumeiden toteamiseen pikatesteillä seulontatutkimuksissa liittyy merkittäviä virhelähteitä, esimerkiksi näytteen ottamisessa ja tulkinnassa, joiden vuoksi pikatestit eivät täytä terveydenhuollossa seulontamenetelmälle asetettavia vaatimuksia. Joukkoseulontana tehdyille huumetesteillemme on asetettava samat vaatimukset kuin yksittäiselle henkilölle tehtävälle huumetestille. Pikatestin positiivinen tulos on varmistettava varsinaisella laboratoriotutkimuksella ennen jatkotoimenpiteisiin ryhtymistä.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman Nuorten huumeiden käytön ehkäisutoimikunnan mietintö luovutettiin 9.10.2000. Toimikunnan mietinnössä todetaan, että huumetestaukseen liittyvä lainsäädäntö, tietosuoja, testien luotettavuus, käyttömahdollisuudet ja mahdollisessa testauksista aiheutuvat seuraukset tulee selvittää erillisessä valmisteluelimessä. Tämän hetkisen tiedon mukaan yleiset käyttäjien paljastamiseksi tehtävät joukkoseulonnat eivät ole suositeltavia (STM, komiteamietintö 2000:3).

Edellä esitetyn perusteella Opetushallitus ei pidä suositeltavana huumetestauksien tekemistä joukkoseulontatutkimuksina.

Pakolliset huumetestit edellyttävät, että niistä säädetään laissa. Tällaista lainsäädäntöä ei tällä hetkellä ole. Sosiaali- ja terveysministeriö on yhdessä muiden ministeriöiden kanssa asettamassa työryhmän selvittämään huumetestien lainsäädäntöön liittyviä kysymyksiä.

On tärkeää, että oppilaiden/opiskelijoiden selviytymistä tuetaan seuraamalla muun muassa poissaoloja ja niihin mahdollisesti liittyvää huumausaineiden käyttöä. Tarvittaessa oppilas/opiskelija on ohjattava hoitoon.

Tiedottaminen huumetesteihin liittyen on ollut riittämätöntä. Huumetesteihin liittyvät käytännöt ovat muodostuneet hajanaisiksi. Tämä tiedote on tarkoitettu tukemaan oppilaitoksia huumeepikatestien käyttöön liittyvissä kysymyksissä ja tukemaan koulujen ja oppilaitosten työtä huumeiden vastaisessa työssä tilanteessa, jossa asiasta ei ole lainsäädäntöä. Tiedotetta laadittaessa Opetushallitus on ollut yhteistyössä opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, sisäasiainministeriön, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin ja Kansanterveyslaitoksen huumelaboratorion asiantuntijoiden kanssa.

Pääjohtaja Jukka Sarjala

Ylijohtaja Aslak Lindström

JAKELU

Lääninhallitusten sivistysosastot

Kuntien koulutuslautakunnat

Peruskoulut

Lukiot

Ammatilliset oppilaitokset

Aikuisoppilaitokset

Opetusalan Koulutuskeskus, Opeko

TIEDOKSI

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies

Opetusministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriö

Sisäasiainministeriö

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes

Kansanterveyslaitos

Kansanterveyslaitoksen huumelaboratorio

Terveyden edistämisen keskus

Suomen Kuntaliitto

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ